

Мулик Тетяна Олексіївна

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри аналізу та статистики
Вінницький національний аграрний університет*

Мулык Татьяна Алексеевна

*кандидат экономических наук, доцент,
заведующая кафедры анализа и статистики
Винницкий национальный аграрный университет*

Mulyk Tetiana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Vinnytsia National Agrarian University
ORCID: 0000-0003-1109-2265*

**ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ
ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ
ПОРЯДОК ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ АНАЛИЗА
ДЕПОЗИТНЫХ ОПЕРАЦИЙ БАНКА
PROCEDURE FOR CONDUCTING AND ORGANIZING THE
ANALYSIS OF THE BANK'S DEPOSIT OPERATIONS**

***Анотація.** В статті досліджено порядок здійснення та організацію аналізу депозитних операцій банку. Зазначено, що аналіз депозитних операцій відіграє важливу роль у сфері ефективного управління ними, що є ознакою якісного банківського менеджменту, і беззаперечною умовою конкурентоспроможності, стійкості, ліквідності та прибуткової діяльності банку. Під аналізом депозитних операцій банку слід розуміти сукупність методичних підходів, прийомів та методів щодо оцінки обсягу, структури та динаміки депозитних вкладень їх вартості та*

ефективності, здійснених в сфері мобілізації та використання його депозитних ресурсів з метою поліпшення загальної стратегії діяльності банку. Метою аналізу депозитних операцій банку є оцінка та визначення напрямів їх оптимізації, об'єктом аналізу є банки, їх філії або підрозділи, що здійснюють депозитні операції, предметом – є діяльність комерційного банку, пов'язана із депозитними операціями а суб'єктами аналізу виступають комерційні банки та інші кредитні установи. Основним завданнями аналізу депозитних операцій банку є: оцінка частки депозитних операцій в структурі зобов'язань та пасивів банку; аналіз строкових депозитів їх обсягу, структури, динаміки; аналіз депозитів до запитання їх обсягу, структури, динаміки; оцінювання депозитної політики банку за показниками: терміну використання та валюти депозитів; рівня осідання коштів, що надійшли на вклади; коефіцієнта використання депозитів; вартості депозитів тощо; аналіз розвитку клієнтської бази банків; аналіз ефективності формування та використання депозитів банку. Для формування ефективної депозитної політики необхідно: орієнтуватися на потенційних вкладників; розробляти нові конкурентоспроможні продукти, що орієнтовані на різні категорії вкладників; розробити окрему депозитну політику для VIP-клієнтів; проводити активну рекламну політику; удосконалювати і впроваджувати системи дистанційного обслуговування клієнтів. Зазначено, що визначення теоретичних та практичних засад порядку проведення та організації аналізу депозитних операцій банку, дозволить забезпечити керівництво необхідною та важливою інформацією для прийняття якісних управлінських рішень в сфері депозитної політики банку.

Ключові слова: депозит, депозитні операції, аналіз депозитних операцій банків.

Аннотация. В статье исследованы порядок осуществления и организации анализа депозитных операций банка. Отмечено, что анализ депозитных операций играет важную роль в сфере эффективного управления ими, что является признаком качественного банковского менеджмента, и беспрекословным условием конкурентоспособности, устойчивости, ликвидности и прибыльной деятельности банка. Под анализом депозитных операций банка следует понимать совокупность методических подходов, приёмов и методов в оценке объёма, структуры и динамики депозитных вложений их стоимости и эффективности, совершенных в сфере мобилизации и использования его депозитных ресурсов с целью улучшения общей стратегии деятельности банка. Целью анализа депозитных операций банка является оценка и определение направлений их оптимизации, объектом анализа являются банки, их филиалы или подразделения, осуществляющие депозитные операции, предметом - является деятельность коммерческого банка, связанная с депозитными операциями, а субъектами анализа выступают коммерческие банки и другие кредитные учреждения. Основными задачами анализа депозитных операций банка являются: оценка доли депозитных операций в структуре обязательств и пассивов банка; анализ срочных депозитов их объёма, структуры, динамики; анализ депозитов до востребования их объёма, структуры, динамики; оценивания депозитной политики банка по показателям: срока использования и валюты депозитов; уровня оседания средств, поступивших во вклады; коэффициента использования депозитов; стоимости депозитов и тому подобное; анализ развития клиентской базы банков; анализ эффективности формирования и использования депозитов банка. Для формирования эффективной депозитной политики необходимо: ориентироваться на потенциальных вкладчиков; разрабатывать новые конкурентоспособные продукты, ориентированные на различные

категории вкладчиков; разработать отдельную депозитную политику для VIP-клиентов; проводить активную рекламную политику; совершенствовать и внедрять системы дистанционного обслуживания клиентов. Указано, что определение теоретических и практических основ порядка проведения и организации анализа депозитных операций банка, позволит обеспечить руководство необходимой и важной информацией для принятия качественных управленческих решений в сфере депозитной политики банка.

Ключевые слова: *депозит, депозитные операции, анализ депозитных операций банков.*

Summary. *The article examines the procedure and organization of the analysis of deposit operations of the bank. It is noted that the analysis of deposit operations plays an important role in the field of effective management, which is a sign of quality banking management, and an indisputable condition for competitiveness, stability, liquidity and profitable activities of the bank. The analysis of the bank's deposit operations should be understood as a set of methodological approaches, techniques and methods for assessing the volume, structure and dynamics of deposits of their value and efficiency in the mobilization and use of its deposit resources to improve the overall strategy of the bank. The purpose of the analysis of deposit operations of the bank is to assess and determine areas for optimization, the object of analysis are banks, their branches or divisions that carry out deposit operations, the subject - is the activities of a commercial bank related to deposit operations and the subjects of analysis are commercial banks and other credit institutions. The main objectives of the analysis of deposit operations of the bank are: assessment of the share of deposit operations in the structure of liabilities and liabilities of the bank; analysis of time deposits of their volume, structure, dynamics; analysis of deposits to the question of their volume, structure, dynamics; assessment of the*

bank's deposit policy by indicators: term of use and currency of deposits; the level of settlement of funds received on deposits; deposit utilization rate; value of deposits, etc.; analysis of the development of the customer base of banks; analysis of the effectiveness of the formation and use of bank deposits. To form an effective deposit policy, it is necessary to: focus on potential depositors; develop new competitive products targeted at different categories of investors; develop a separate deposit policy for VIP-clients; pursue an active advertising policy; improve and implement remote customer service systems. It is noted that the definition of theoretical and practical principles of the procedure for conducting and organizing the analysis of deposit operations of the bank, will provide management with the necessary and important information for making quality management decisions in the field of deposit policy of the bank.

Key words: *deposit, deposit operations, analysis of deposit operations of banks.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання в Україні ефективність діяльності банків перш за все залежить від надійності та достатності їх ресурсів. Внаслідок розширення розмірів активних операцій, перед банківськими закладами виникає гостра потреба в нових джерелах для формування власного потенціалу, а також новітніх методів, що забезпечуватимуть стабілізацію процесу керування ресурсною базою та залучення коштів у вигляді депозитів, які б гарантували найбільшу віддачу в ході досягнення банком намічених цілей. Тому питання формування ресурсної бази банками та дієвого управління їх депозитним портфелем є достатньо актуальним та важливим. Адже від ефективності управління депозитними операціями залежать найважливіші показники роботи банків: ліквідність, стабільність та прибутковість. Тому, враховуючи вище викладене, досить важливо ґрунтовно дослідити порядок проведення, методика та організацію депозитних операцій банків, що позитивно

впливатиме на прийняття якісних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування, управління та вдосконалення депозитної діяльності банків, та в цілому організації аналізу банківської установи, приділяється значна увага учених. Серед науковців слід зазначити таких: М. Диба [6], Я. Якімлюк [6], Т. Васильєва [8], С. Козьменко [8], І. Школьник [8], О. Христофорова [9], А. Харитоненко [9], В. Ткачук [10], О. Кириченко [11], І. Гіленко [11], С. Роголь [11], О. Рац [12], В. Торосєва [12], Ж. Довгань [13] та багатьох інших. Порядок здійснення та організацію економічного аналізу та, зокрема, аналізу депозитних операцій розглядали в своїх працях: А. Герасимович [2], М. Алексеєнко [2], І. Парасій-Вергуненко [2; 3], Т. Косова [5], Л. Примостка [7], Т. Мулик [1; 4; 14; 15] та інші.

Разом з тим, на наш погляд, потребує більш ґрунтовного дослідження методика та організація аналізу депозитних операцій банків, з врахування сучасних умов господарювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження порядку здійснення та організації аналізу депозитних операцій банку. В результаті чого поставлені такі завдання: визначення, сутності, предмету, об'єкту, цілей, завдань, етапів аналізу депозитних операцій банку та визначення напрямів поліпшення депозитної політики банків.

Виклад основного матеріалу. Сучасному бізнесовому середовищі властиві трансформації, які певним чином відбиваються на банківському секторі. Під дією глобалізації, лібералізації фінансових ринків, інноваційними фінансовими технологіями, появою нових фінансових інструментів, концентрацією капіталів на світових фінансових ринках, змінами у регулюванні банківської діяльності - банківський сектор постійно зазнає динамічних змін, що впливають на модель нинішнього банківського бізнесу. Таким чином, сучасне мінливе економічне

середовище виставляє нові вимоги до якості управління та організації всіма сферами банківської діяльності [1]. Ці нові вимоги відбиваються і на організації аналізу банківських операцій, який є необхідним задля прийняття ефективних управлінських рішень.

Аналіз депозитних операцій банку відноситься до аналізу зобов'язань та пасивів банку.

Під зобов'язаннями банку слід розуміти вимоги до активів банківської установи, що зобов'язують її сплатити фіксовану суму коштів у визначений час у майбутньому. У бухгалтерському обліку до зобов'язань включають кошти на поточних рахунках клієнтів; кредиторську заборгованість, заборгованість за нарахованими процентами та відстрочену дебіторську заборгованість за доходами, але не включають доходи, прибуток та внутрішньобанківські розрахунки [2].

За якісним складом зобов'язання поділяються на такі групи:

- цінні папери власного боргу;
- субординована заборгованість;
- депозити: кошти до запитання клієнтів та коррахунки інших банків; строкові депозити; депозити та кредити інших банків; кредити, отримані від міжнародних фінансових організацій;
- кредиторська заборгованість банку: за податками до бюджету; позабюджетним фондам; працівникам банку; інша кредиторська заборгованість [3, с. 52].

Більшість вітчизняних вчених, погоджуються з тим, що вивчення діяльності суб'єктів господарювання та фінансових установ неможливе без проведення економічного аналізу. В попередніх наших дослідженнях, було наголошено на тому, що за допомогою аналізу здійснюється ідентифікація проблеми, визначаються причини її виникнення, прогнозування її розвитку і виявляються можливості розв'язання проблеми. На основі результатів аналізу розробляються і обґрунтовуються управлінські рішення.

Економічний аналіз передує рішенням і діям, обґрунтовує їх. Він дозволяє знизити невизначеність при ухваленні управлінського рішення, заснованого на догадках і інтуїції [4, с. 10-11].

Вчені так трактують загальний банківський аналіз. Парасій-Вергуненко І. М. визначає його як комплексне вивчення комерційної або іншої діяльності окремих банків, їх угруповань або банківської системи в цілому, яке полягає в пошуку необхідної інформації, її обробці та економічній інтерпретації отриманих результатів з метою прийняття управлінських рішень [3, с. 20]. Диба М. І. та Якімлюк Я. П. зазначають, що він являє собою сукупність методологічних положень, методичних прийомів, процедур і способів пізнання діяльності комерційного банку, базованих на принципах системності, різносторонності, багатофакторності дослідження, ієрархії показників, багатокритеріальності оцінки, узгодженості й спрямування на виявлення резервів підвищення ефективності діяльності банку, розробку економічно обґрунтованих рекомендацій щодо їх використання для досягнення стратегічної мети [6, с. 194]. Примостка Л.О. трактує аналіз банківської діяльності як сукупність методик, методів, прийомів та способів комплексного вивчення діяльності банку для об'єктивного оцінювання досягнутих фінансових результатів, виявлення резервів підвищення прибутковості за прийнятого рівня ризику [7, с. 46].

На основі вище наведених трактувань дамо визначення аналізу депозитних операцій банку. Вважаємо, що він собою являє сукупність методичних підходів, прийомів та методів щодо оцінки обсягу, структури та динаміки депозитних вкладень їх вартості та ефективності, здійснених в сфері мобілізації та використання його депозитних ресурсів з метою поліпшення загальної стратегії діяльності банку.

На початку проведення аналізу, важливо визначитись із метою, об'єктом, предметом та суб'єктами аналізу депозитних операцій банків.

(табл. 1)

Таблиця 1

Визначення мети, об'єкту, предмету та суб'єктів аналізу депозитних операцій банків

Визначення мети, об'єкту, предмету та суб'єктів	
<i>Загального аналізу банків</i>	<i>Аналізу депозитних операцій банків</i>
<i>Основною метою аналізу діяльності банку є пошук резервів підвищення ефективності роботи банківської установи, максимізація його прибутку за мінімізації ризику.</i>	<i>Метою аналізу депозитних операцій банку є оцінка та визначення напрямів їх оптимізації для забезпечення прибутковості та ліквідності банківської установи.</i>
<i>Об'єкт дослідження — конкретні банківські установи, їх філії або підрозділи.</i>	<i>Об'єктом аналізу є банківські установи, їх філії або підрозділи, що здійснюють депозитні операції</i>
<i>Предмет дослідження — сукупна діяльність комерційного банку та окремі її напрямки (кредитні, валютні операції, розрахунково-касове обслуговування, операції з цінними паперами).</i>	<i>Предметом аналізу є діяльність комерційного банку, пов'язана із депозитними операціями.</i>
<i>Суб'єктами аналізу є як самі комерційні банки, так і інші кредитні установи, а саме: НБУ, банки-кореспонденти, реальні та потенційні клієнти, аудиторські фірми, податкові органи, місцеві та центральні органи влади.</i>	<i>Суб'єктами аналізу є комерційні банки та інші кредитні установи, а саме: НБУ, банки-кореспонденти, реальні та потенційні клієнти, місцеві та центральні органи влади.</i>

Джерело: побудовано автором на основі [3, с. 20]

На нашу думку, метою аналізу депозитних операцій банку є оцінка та визначення напрямів їх оптимізації для забезпечення прибутковості та ліквідності банківської установи. Об'єктом аналізу є банківські установи, їх філії або підрозділи, що здійснюють депозитні операції. Предметом аналізу є діяльність комерційного банку, пов'язана із депозитними операціями. Суб'єктами аналізу є комерційні банки та інші кредитні установи, а саме: Національний банк України (далі – НБУ), банки-кореспонденти, реальні та потенційні клієнти, місцеві та центральні органи влади.

Для досягнення мети аналізу, аналітиком виконуються відповідні завдання. Так, Парасій-Вергуненко І. М. визначає такі завдання пасивів банку:

- аналіз структури пасивів за джерелами формування ресурсів (співвідношення власного капіталу та зобов'язань);
- визначення розміру власного капіталу, його структури та достатності;
- аналіз дотримання основних нормативів достатності капіталу;
- аналіз зміни статутного капіталу банку.
- дослідження та оцінка обґрунтованості розподілу прибутку;
- аналіз структури зобов'язань з позиції витратності та стабільності ресурсної бази;
- розроблення стратегії розширення клієнтської бази з метою здешевлення ресурсів;
- оцінка ділової активності банку щодо залучення ресурсів;
- розроблення прогнозу конкурентоспроможності та фінансового потенціалу банку [3, с. 34].

Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. та інші формулюють такі види завдань аналізу зобов'язань:

- оцінювання ділової активності банку щодо залучення зовнішніх джерел фінансування своєї діяльності;
- дослідження динаміки та структури зобов'язань банку;
- контроль дотримання банком нормативів обов'язкового резервування коштів на коррахунку в НБУ;
- визначення стабільності та оборотності зобов'язань банку в цілому та окремих їх складових;
- визначення середньої вартості ресурсів банку та окремих їх складових;
- аналітичне оцінювання ступеня використання залучених та запозичених коштів [2].

На основі представленої вище інформації та оцінки наукових праць, сформулюємо такі основні завдання аналізу депозитних операцій банку:

- оцінка частки депозитних операцій в структурі зобов'язань та пасивів банку;

- аналіз строкових депозитів їх обсягу, структури, динаміки;

- аналіз депозитів до запитання їх обсягу, структури, динаміки;

- оцінювання депозитної політики банку за показниками: терміну використання та валюти депозитів; рівня осідання коштів, що надійшли на вклади; коефіцієнта використання депозитів; вартості депозитів тощо;

- аналіз розвитку клієнтської бази банків;

- аналіз ефективності формування та використання депозитів банку.

При проведенні аналізу, необхідно дотримуватись відповідних етапів, в тому числі і при аналізі депозитних операцій банку. Науковці виділяють наступні етапи проведення аналізу зобов'язань банку:

1) визначається загальний обсяг зобов'язань банку, їх частка в загальних пасивах і динаміка їх зміни за допомогою стандартних показників (абсолютний приріст, темп зростання та темп приросту);

2) аналізується частка окремих складових ресурсної бази (структура зобов'язань) у динаміці (вертикальний аналіз);

3) аналізуються окремі показники, що характеризують стабільність строкових депозитів, депозитів до запитання та міжбанківських кредитів;

4) визначається ступінь використання залучених та запозичених коштів;

5) контролюється дотримання банком нормативів обов'язкового резервування коштів на коррахунку в НБУ;

6) визначається раціональність формування ресурсної бази банку з позиції витратності та стабільності й намічаються окремі напрямки її оптимізації [3, с. 55-56, 2].

Аналізуючи обсяг зобов'язань банку, важливо дати їх як кількісну, так і якісну оцінку. Збільшення сум зобов'язань банку свідчить про зростання депозитної бази банку. При цьому також необхідно

проаналізувати їх якісну структуру [3, с. 56].

Аналіз зобов'язань банку розпочинають з визначення їх суми за балансом через обчислення залишків за рахунками на підставі балансу банку. На цьому на етапі аналізу дається характеристика зміни суми зобов'язань банку в динаміці в абсолютному та відносному виразах [2].

На основі результатів такого аналізу можна судити про розширення або згортання розміру діяльності банків; ступінь його фінансової стійкості; розмір питома ваги зобов'язань чи депозитів у загальних джерелах формування ресурсів, оцінити структуру залучених депозитних коштів банку за депонентами (видами вкладників), їх тенденцію та напрями здійснення відповідно до депозитної політики, а також можна підсумовувати роботу банківських менеджерів щодо управління зобов'язаннями чи депозитними операціями.

Науковці зазначають, що чим вища частка зобов'язань перед клієнтами банку (підприємств та організацій) на довгостроковій основі, тим вища стабільна частина ресурсів комерційного банку, що позитивно впливає на його ліквідність і зменшує його залежність від міжбанківських позик. Проте строкові депозити є дорогими, що негативно впливає на рентабельність та прибутковість роботи банку, водночас збільшення частки (понад 30 %) банківських позик підвищує ризик незбалансованої ліквідності, оскільки посилюється залежність банку від зовнішніх джерел фінансування. Варто зазначити, що через дефіцит вільних коштів у суб'єктів господарювання частка міжбанківських кредитів (далі – МБК) у структурі зобов'язань досягає 40—50 %. Висока частка залишків на рахунках клієнтів знижує стабільність ресурсної бази банку, збільшує потребу у високоліквідних активах, спонукає банк до посилення трансформації частини короткострокових ресурсів у більш довгострокові вкладення і цим загострює проблему ліквідності [3, с. 56].

В цілому, підводячи підсумок роботи банку щодо залучення ресурсів, слід відзначити правильну політику банку стосовно залучення нових клієнтів, яка веде до зростання дешевих ресурсів банку, та належну роботу з формування стабільної частини ресурсів банку за рахунок залучення такого перспективного виду ресурсів, як депозити фізичних осіб. Особливу увагу необхідно звернути на впровадження зарплатних проектів з використанням платіжних карток [2].

Банк зацікавлений у розширенні обсягів залучених депозитних коштів, що перебувають тимчасово у його розпорядженні. Для цього банку необхідно постійно вдосконалювати старі й упроваджувати нові форми і методи залучення різних категорій вкладників, а саме: вести науково-дослідну, аналітичну роботу, активно використовувати рекламу, маркетинг, розширювати ділові контакти з клієнтами [2].

В ході аналізу зобов'язань необхідно також оцінити існуючі кошти на рахунках за термінами використання. На основі чого можна зробити висновок про ефективність формування ресурсів банку за ознакою терміновості, саме: оптимальна структура ресурсної бази, що може поєднувати належну надійність та стабільність ресурсів, в тому числі депозитів, з їх невисокою вартістю; частка залишків на рахунках клієнтів банку, що впливає на зниження стійкості ресурсної бази банківського закладу та збільшує його потребу у високоліквідних активах.

Аналіз депозитних операцій банку дає змогу конкретизувати напрями підвищення його ліквідності та прибутковості.

Аналітична оцінка строкових депозитів та депозитів до запитання здійснюється при допомозі системи показників (табл. 2, 3).

Таблиця 2

Система показників для аналізу строкових депозитів

Назва показника	Порядок розрахунку	Зміст показника
Оборотність депозитних вкладень	$Об_{д} = \text{Оборот з видачі кредитів (дебетовий оборот)}/\text{Середній залишок вкладів}$	Відображає кількість оборотів, що здійснюють строкові депозитні вкладення за певний період
Тривалість одного обо-роту депози-тних вкладень	$Тр_{д} = \text{Середній залишок вкладів}/\text{Оборот з видачі кредитів} \times \text{Кількість днів у періоді}$	Відображає тривалість одного обороту строкових депозитних вкладень у днях (або середній термін зберігання вкладених коштів). Чим більший цей показник, тим стабільніша ресурсна база.
Рівень осідання депозитних вкладень	$Р_{осід} = (\text{Залишок на кі-нець періоду} - \text{Залишок на початок періоду}) / \text{Оборот за надход-женням депозитів}$	Показник повинен розраховуватися на кілька дат, щоб простежити загальну тенденцію вкладів. Розрахунок коефіцієнта тільки на дві звітні дати (за один період) може призвести до помилкового тлумачення реальних подій.
Середній термін використання депозитів	$Т_{вд} = (\sum \text{Депозит } i\text{-й} \times \text{Строк використання депозиту}) / \sum \text{Депозитів}$	Характеризує середній «вік» депозитів.
Коефіцієнт нестабільності депозитів	$К_{нест} = \sum \text{Довгостроково вилучених депозитів} / \sum \text{Депозитів}$	Показує рівень достроково вилучених строкових депозитів. Зниження середнього терміну використання депозитів у поєднанні зі значним коефіцієнтом не-стабільності (понад 10 %) свідчить про посилення нестабільності депозитної бази, що негативно впливає на ліквідність банку
Коефіцієнт використання депозитів	$К_{вик} = \text{Середні залишки за кредитними вкла-деннями} / \text{Середні за-лишки за всіма залуче-ними вкладеннями}$	Показує, який процент від загального обсягу залучених ресурсів розміщений у кредити. Якщо коефіцієнт перевищує 75 %, то це свідчить про ризиковану агресивну кредитну політику банку. Якщо ж він менше 65 % — про пасивну кредитну політику.
Рівень диверсифікації депозитів	$Р_{дивер} = \sum \text{Великих депозитів} / \sum \text{Депозитів}$	Показує частку великих депозитів, які збільшують ризик втрат і порушення ліквідності в разі дострокового вилучення депозитів. До великого депозиту належить депозит понад 10 % від розміру власного капіталу банку. Занадто високий рівень диверсифікації депозитів ускладнює управління депозитною базою.
Відносна витратність депозитів	$Вд = \text{Процентні витрати за депозитними вкладами} / \text{Середні залишки депозитних вкладень}$	Показує, скільки банк витрачає коштів на кожну гривню залучених ресурсів у вигляді депозитів. Фактично його значення дорівнює процентній ставці за депозитами. Для оцінювання вигід-ності даного виду ресурсів його необхідно порівнювати із витратністю інших залучених коштів та дохідністю кредитних вкладень.

Джерело: побудовано автором на основі [2; 3; 5]

Для аналізу депозитів до запитання використовуються подібні показники, як і при аналізі строкових депозитів (табл. 3).

Таблиця 3

Система показників для аналізу депозитів до запитання

<i>Назва показника</i>	<i>Порядок розрахунку</i>	<i>Зміст показника</i>
Оборотність коштів на поточних рахунках клієнтів	$Об_k = \text{Оборот за видачею коштів поточних рахунків клієнтів (дебетовий оборот) / Середній залишок коштів на поточних рахунках клієнтів}$	Відображає кількість оборотів, що здійснюють онкольні депозити за певний період
Тривалість одного обороту депозитів до запитання	$Тр_{дс} = \text{Середній залишок коштів на поточних рахунках / Оборот за видачею коштів (дебетовий оборот)} \times \text{Кількість днів у періоді}$	Відображає тривалість одного обороту депозитів до запитання у днях (або середній термін утримання коштів на поточних рахунках). Чим більший цей показник, тим стабільніша ресурсна база.
Рівень осідання коштів на поточних рахунках	$Р_{осід к} = (\text{Залишок на кінець періоду} - \text{Залишок на початок періоду}) / \text{Оборот за надходженням коштів}$	Показує рівень осідання коштів на поточних рахунках
Коефіцієнт нестабільності депозитів до запитання	$К_{нест дз} = \text{середнє абсолютне відхилення залишків на поточних рахунках від середньої величини} / \text{середній залишок на поточних рахунках в аналізованому періоді}$	Відхилення від середнього залишку на величину коефіцієнта нестабільності визначає мінімальні та максимальні межі стабільного залишку на поточних рахунках. Чим нижчий коефіцієнт нестабільності, тим вищий мінімальний стабільний залишок, який може бути переоформлений на депозитний рахунок.

Джерело: побудовано автором на основі [2; 3; 5]

Важливою складовою ресурсної бази банку є залишки коштів на поточних рахунках клієнтів та на коррахунках інших банків, тобто депозити до запитання. Аналіз залишків коштів на рахунках клієнтів з позиції ліквідності балансу здійснюється на основі даних про їх частку в загальній сумі зобов'язань. Значна питома вага депозитів до запитання негативно відбивається на стані ліквідності банку: по-перше, погіршується співвідношення ліквідних активів та зобов'язань до запитання, яке характеризує поточну ліквідність; по-друге, знижується стабільність

ресурсної бази банку [3, с. 58-59].

Поліпшення ліквідності може бути досягнуто зміною структури залучених та запозичених коштів (збільшенням питомої ваги строкових депозитів через можливе переоформлення стабільної частини залишків коштів на рахунках до запитання в строкові депозити) [3, с. 59].

Для оцінки спроможності банку залучати депозити для підтримання кредитних операцій розраховується ще такий показник – коефіцієнт співвідношення позик та депозитів.

$$K_{п/д} = \frac{\text{Позики}}{\text{Депозити}}. \quad (1)$$

Високе значення цього коефіцієнта традиційно асоціюється з вищим ризиком, оскільки це свідчить про недостатню ліквідність (уразливість від дій кредиторів), негативні економічні умови чи наслідки впливу депозитів. Низьке значення цього коефіцієнта показує в кредитуванні неможливість прийняття існуючого ризику [3, с. 61].

Багато в чому значення коефіцієнта залежить від ступеня розвитку країни, однак 70—80 % залежить від співвідношення між ліквідністю та доходністю. Якщо в усій банківській системі цей показник перевищує 100 %, тоді у будь-якій галузі можуть мати місце структурні проблеми, наприклад, під час рефінансування Національним банком торговельних операцій чи у разі стабілізаційного кредитування [3, с. 62].

В процесі проведення аналізу депозитних операцій банку, необхідно належну увагу приділити оцінці та розвитку клієнтської бази банків.

Клієнтська база є істотною передумовою ведення банківської діяльності. До неї можуть належати юридичні та фізичні особи, резиденти й нерезиденти, державні та громадські організації та інші особи, які потребують якісного обслуговування. Поняття «клієнтська база банку» трактується по-різному науковцями. Так, Васильєва Т.А., Козьменко С.М. та Школьник І.О. [8] вважають, що клієнтська база визначає, з одного

боку, якісний стан клієнтури банку як не випадкової сукупності споживачів банківських послуг, а з іншого – якість роботи самого банку із власними клієнтами. На думку Христофорової О.М., та Харитоненко А.В., клієнтська база банку – це база даних банку, в якій міститься інформація про всіх існуючих та потенційних клієнтів, юридичних та фізичних осіб, які можна поділити на постійних, мінливих та одноразових і яких улаштовують спектр та якість наданих послуг у банківській установі. Ефективне управління клієнтською базою дає змогу не тільки створити оптимальну за розміром та якістю структуру, яка забезпечить очікуваний дохід банку, а й прогнозувати подальший його розвиток за допомогою розуміння вартості клієнта та його очікувань від банку, а отже, його подальші дії [9, с. 470].

Як зазначає Ткачук В.О., проблема кількісного і якісного складу клієнтської бази – це вічна проблема кожного комерційного банку і всіх його установ. Вона не може бути вирішена разовими заходами і вимагає постійної уваги та зусиль персоналу банку на всіх рівнях його організаційної структури. Саме тому, переважна більшість комерційних банків, покладаючи загальну координацію роботи по залученню до обслуговування потенційних клієнтів на відповідні маркетингові підрозділи і служби, вводять у посадові інструкції для основного персоналу інших підрозділів банку, що контактують з клієнтами, функціональні обов'язки по розширенню клієнтської бази [10, с. 188-189].

Переважаюча тенденція універсалізації банківського бізнесу визначає основні критерії, за якими можна оцінити клієнтську базу комерційного банку. До них можуть бути віднесені: наявність достатньо вагомих секторів як юридичних, так і фізичних осіб; різноманітна галузева належність клієнтів; наявність клієнтів, що базують свою діяльність на різноманітних формах власності; наявність клієнтів різноманітних за обсягом діяльності і за оборотами за рахунками; наявність клієнтів з різними організаційно-правовими формами створення і функціонування;

конкурентні позиції клієнтів на ринках товарів і послуг [10, с. 189].

Використання тільки самих критеріїв є недостатнім, оскільки вони дають тільки якісну характеристику клієнтської бази банку. Тому аналіз клієнтської бази повинен бути доповнений системою кількісних параметрів у формі абсолютних і відносних показників. Такий аналіз повинен здійснюватися окремо в розрізі фізичних і юридичних осіб. До числа абсолютних показників належать: кількість клієнтів; залишки коштів на рахунках; кількість відкритих рахунків; кількість закритих рахунків; розподіл коштів клієнтів за видами вкладів; розподіл активів банку між клієнтами за обсягом і видами вкладень [10, с. 189].

Крім статичних значень (тих, що склалися на певний момент) необхідно визначати й показники динаміки клієнтської бази. На якісному рівні — це зростання або скорочення, а на кількісному — конкретні числа, що виражають темп змін. Для зручності сприйняття дані слід подавати у графічному вигляді. Глибший аналіз стану клієнтської бази передбачає обчислення перелічених вище показників за певними клієнтськими сегментами (галузевим, територіальним; що відрізняється за формою власності тощо). Робота зі складання таких статистичних зведень може виявитися досить трудомісткою, тому що банківські комп'ютерні програми, що використовуються багатьма українськими банками, не дають змоги робити розрахунки в автоматичному режимі. Це пояснюється тим, що сервісні робочі програми перебувають під впливом уже вище згадуваної загальної орієнтації банківської діяльності на виробничі моменти, а не на клієнта з його потребами [11].

До числа відносних показників аналізу розвитку клієнтської бази можна віднести коефіцієнти (табл. 4).

Отже, як слушно відмічають Рац О.М. та Гороєва В.О., в сучасних умовах функціонування фінансово-кредитні установи змушені розробляти індивідуальній підхід до кожного клієнту, який користується банківськими

продуктами або послугами. Впровадження CRM-систем (клієнтоорієнтованого маркетингового підходу) в діяльність банку дозволяє вирішувати основні проблеми та якісно змінювати організацію процесу взаємодії з клієнтами: проводити систематичний фінансовий аналіз клієнтів банку; аналізувати та систематизувати клієнтську базу банку (оцінка кредитоспроможності позичальників, проведення оперативного моніторингу рівня та якості попиту на послуги банку); виділяти найбільш цінних клієнтів з точки зору прибутковості та виключати збиткових та недобросовісних клієнтів; розробляти нові продукти та програми лояльності на основі акумульованої та проаналізованої інформації про клієнтів [12, с. 602].

Таблиця 4

Система показників для аналізу розвитку клієнтської бази

Назва показника	Порядок розрахунку	Зміст показника
Коефіцієнт плинності клієнтів	$K_{пл} = \frac{\text{Кількість закритих рахунків за період}}{\text{Середня кількість рахунків}}$	Характеризує плинність клієнтів банку. Потребує до себе пильної уваги, оскільки зростання даного показника може бути сигналом про недоліки в роботі банку
Коефіцієнт залучення клієнтів	$K_{залуч} = \frac{\text{Кількість відкритих рахунків за період}}{\text{Середня кількість рахунків}}$	Показує кількість залучення клієнтів банку та відкриття ними банківських рахунків
Коефіцієнт розширення клієнтської бази	$K_{розш} = \frac{\text{Кількість відкритих рахунків} - \text{Кількість закритих рахунків}}{\text{Середня кількість рахунків}}$	Характеризує рівень розширення клієнтської бази тобто приріст банківських рахунків клієнтів.
Коефіцієнт постійності клієнтів	$K_{пост} = 1 - K_{плин.}$	Показує яка доля клієнтів, що відкрили рахунки, залишаються його клієнтами

Джерело: побудовано автором на основі [2; 3; 5]

Розглядаючи підвищення ефективності депозитної політики банків, необхідно зазначити, що вони повинні постійно вдосконалювати свою депозитну політику через використання фінансово-маркетингових

інструментів, за допомогою яких необхідно постійно розробляти нові продукти, які повинні орієнтуватись на залучення грошових коштів на строкові депозити і застосовувати заходи з мінімізації непередбаченого вилучення депозитів клієнтами [13, с. 52].

Відтак, до основних напрямів підвищення ефективності депозитної політики вітчизняних банків доцільно віднести:

- розробка депозитної політики повинна здійснюватись з урахуванням специфіки діяльності банку та максимального врахування потреб клієнтів;
- необхідно підвищувати якість депозитних послуг, удосконалювати технології обслуговування з метою досягнення максимальної зручності для клієнтів;
- банки мають орієнтуватись на різні категорії клієнтів з метою підвищення стабільності ресурсної бази та уникнення різкого відпливу ресурсів за настання кризових явищ;
- доцільно впроваджувати використання цільових депозитів, розширювати депозити з можливістю надання додаткових послуг, диверсифікувати депозитний портфель з урахуванням специфіки регіонів;
- використовувати депозити з обмеженим терміном вилучення і з більш високим відсотком для захисту від дострокового вилучення;
- значну увагу необхідно приділяти формуванню депозитних послуг і продуктів для VIP-клієнтів;
- збільшувати обсяги депозитів корпоративних клієнтів;
- розвивати дистанційні банківські продукти;
- доцільно здійснювати пошук альтернативних ефективних інструментів депозитної політики, що могли б забезпечити зростання довгострокових кредитів та формування довгострокових кредитних ресурсів, серед яких доцільно виділити випуск нетрадиційних депозитних інструментів (депозитних і ощадних сертифікатів) та сек'юритизацію

активів;

- здійснювати сегментування депозитного портфелю за клієнтами і активізувати рекламну політику, наприклад, через створення служби телемаркетингу (реклами банківських депозитних продуктів по телефону);

- розвивати банківську інфраструктуру, приділяючи особливу увагу інституційному аспекту розвитку депозитних операцій банківських установ, пропонуючи удосконалювати не лише депозитну політику на рівні конкретних банків, але і розробляючи нормативні правові документи, стимулюючи цю сферу діяльності банків;

- підвищувати кваліфікацію персоналу більшості банків з метою зростання якості обслуговування клієнтів [13, с. 51-52].

При залученні ресурсів банкам слід орієнтуватися на різні категорії клієнтів з метою підвищення стабільності ресурсної бази та уникнення різкого відпливу ресурсів за настання несприятливих явищ економічного чи політичного характеру [13, с. 52].

Для вдосконалення депозитної політики і збільшення клієнтської бази банкам потрібно використати інноваційні технології залучення клієнтів, у тому числі, включаючи корпоративну соціальну відповідальність (КСО), тобто етичні аспекти реалізації бізнесу, врахування яких допомагає знижувати в довгостроковій перспективі вартість чинників виробництва, а також розвивати дистанційне банківське обслуговування на базі Інтернет-технологій [13, с. 52].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Провівши дослідження за даною темою визначено, що аналіз депозитних операцій банку являє сукупність методичних підходів, прийомів та методів щодо оцінки обсягу, структури та динаміки депозитних вкладень їх вартості та ефективності, здійснених в сфері мобілізації та використання його депозитних ресурсів з метою поліпшення загальної стратегії діяльності

банку. Аналіз депозитних операцій відіграє важливу роль у сфері ефективного управління ними, що є ознакою якісного банківського менеджменту, і беззаперечною умовою конкурентоспроможності, стійкості, ліквідності та прибуткової діяльності банківської установи.

Метою аналізу депозитних операцій банку є оцінка та визначення напрямів їх оптимізації, об'єктом аналізу є банки, їх філії або підрозділи, що здійснюють депозитні операції, предметом – є діяльність комерційного банку, пов'язана із депозитними операціями а суб'єктами аналізу виступають комерційні банки та інші кредитні установи.

Основним завданнями аналізу депозитних операцій банку є: оцінка частки депозитних операцій в структурі зобов'язань та пасивів банку; аналіз строкових депозитів їх обсягу, структури, динаміки; аналіз депозитів до запитання їх обсягу, структури, динаміки; оцінювання депозитної політики банку за показниками: терміну використання та валюти депозитів; рівня осідання коштів, що надійшли на вклади; коефіцієнта використання депозитів; вартості депозитів тощо; аналіз розвитку клієнтської бази банків; аналіз ефективності формування та використання депозитів банку.

Для формування ефективної депозитної політики необхідно: орієнтуватися на потенційних вкладників; розробляти нові конкурентоспроможні продукти, що орієнтовані на різні категорії вкладників; розробити окрему депозитну політику для VIP-клієнтів; - проводити активну рекламну політику; удосконалювати і впроваджувати системи дистанційного обслуговування клієнтів [13, с. 53].

Отже, визначення теоретичних та практичних засад порядку проведення та організації аналізу депозитних операцій банку, дозволить забезпечити керівництво необхідною та важливою інформацією для прийняття якісних управлінських рішень в сфері депозитної політики банку.

Література

1. Мулик Т. О., Мулик Я. І. Оцінка достатності капіталу вітчизняних банків як запорука їх надійності. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9050> (дата звернення: 31.07.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.7.73
2. Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. та інші Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с.
3. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2003. 347 с.
4. Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 288 с.
5. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 486 с.
6. Дибя М. І., Якімлюк Я. П. Фінансові ресурси банку: поняття та підходи до їх аналізу. *Вчені записки: зб. наук. пр. КНЕУ*. 2009. Вип. 11. С. 192-197. URL: <http://irbis.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/5917/1/192%20-%20197.pdf>
7. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: Монографія. Київ: КНЕУ, 2002. 316 с.
8. Васильєва Т.А., Козьменко С.М., Школьник І.О. та ін. Маркетинг у банку: навч. посіб. Суми: УАБС НБУ, 2014. 353 с.
9. Христофорова О.М., Харитоненко А.В. Теоретичні особливості формування клієнтської бази банків України. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 36. С. 469-474. <https://doi.org/10.32843/infrastruct36-72>
- 10.Ткачук В. О. Маркетинг у банку: навч. посіб. Тернопіль: Синтез-Поліграф, 2006. 225 с.
- 11.Кириченко О.А., Гіленко І.В., Роголь С. та інші Банківський

- менеджмент: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2002. 438 с.
12. Рац О.М., Тороєва В.О. Напрями удосконалення системи формування та розвитку клієнтської бази вітчизняних банків. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 599-604.
13. Довгань Ж.М. Удосконалення депозитної політики банківських установ. *Наука молода: зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ*. 2015. № 23. С. 46–53.
14. Мулик Т. О. Організаційно-методичні аспекти діяльності аналітичної служби підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8115> (дата звернення: 31.07.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.72
15. Мулик Т.О., Федоришина Л.І. Організація аналітичної роботи в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури, 2020. 236 с.

References

1. Mulyk, T. O. & Mulyk Ya. I. (2021). Assessment of capital adequacy of domestic banks as a guarantee of their reliability. *Efektyvna ekonomika*. 7, Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9050>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.7.73 [in Ukrainian].
2. Gherasymovych, A. M., Aleksejenko, M. D., Parasij-Verghunenko, I. M. & et al. (2004). *Analysis of banking activities*. Kyjiv: KNEU [in Ukrainian].
3. Parasij-Verghunenko, I. M. (2003) *Analysis of banking activities*. Kyjiv: KNEU [in Ukrainian].
4. Mulyk, T.O., Materynsjka, O.A. & Pljonsak, O.L. (2017). *Analysis of economic activity*. Kyjiv: Centr uchbovoji literatury [in Ukrainian].
5. Kosova, T.D. (2008). *Analysis of banking activities*. Kyjiv: Centr uchbovoji literatury [in Ukrainian].
6. Dyba, M. I. & Jakimljuk, Ja. P. (2009). Financial resources of the bank:

- concepts and approaches to their analysis. *Vcheni zapysky: zb. nauk. pr. KNEU*, 11, 192-197. Retrieved from: <http://irbis.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/5917/1/192%20-%20197.pdf> [in Ukrainian].
7. Prymostka, L. O. (2002). *Analysis of banking: modern concepts, methods and models*. Kyjiv: KNEU [in Ukrainian].
  8. Vasylyjeva, T.A., Kozjmenko, S.M., Shkoljnyk, I.O. & et al. (2014). *Marketing in the bank*. Sumy: UABS NBU [in Ukrainian].
  9. Khrystoforova, O.M. & Kharytonenko A.V. (2019). Theoretical features of the formation of the client base of Ukrainian banks. *Infrastruktura rynku*, 36, 469-474. <https://doi.org/10.32843/infrastruct36-72> [in Ukrainian].
  10. Tkachuk, V. O. (2006). *Marketing in the bank*. Ternopilj: Syntez-Polighraf [in Ukrainian].
  11. Kyrychenko, O.A., Ghilenko, I.V., Rogholj, & et al. (2002). *Banking management*. Kyjiv: Znannja-Pres [in Ukrainian].
  12. Rac, O.M., & Torojeva, V.O. (2016). Directions for improving the system of formation and development of the customer base of domestic banks. *Ekonomika i suspiljstvo*, 2, 599-604 [in Ukrainian].
  13. Dovghanj, Zh.M. (2015). Improving the deposit policy of banking institutions. *Nauka moloda: zb. nauk. pracj molodykh vchenykh TNEU*, 23, 46–53 [in Ukrainian].
  14. Mulyk, T. O. (2020). Organizational and methodological aspects of the activity of the analytical service of the enterprise. *Efektivna ekonomika*, 8. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8115>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.72 [in Ukrainian].
  15. Mulyk, T.O. & Fedoryshyna, L.I. (2020). Organization of analytical work in agricultural enterprises. Kyjiv. Centr uchbovoji literatury [in Ukrainian].